

Пирог Н.В.

студентка,

Національний університет «Чернігівський колегіум»

імені Т.Г. Шевченка

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ СФЕРИ УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

В умовах розбудови суверенної України надзвичайно гостро постає потреба у освічених, творчих, активних особистостях. А тому перед сучасним українським суспільством надзвичайно актуально постає проблема створення оптимальних умов для розвитку пізнавальної сфери молодших школярів [5]. Специфічність навчальної діяльності в початкових класах обумовлена особливостями формування та розвитку в дітей молодшого шкільного віку пізнавальних процесів, емоційно-вольової та мотиваційної сфери [6].

Когнітивна або пізнавальна сфера особистості – це сфера, до якої належать: пізнавальні процеси – відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, уява. Кожна людина здійснює пізнавальну (когнітивну) діяльність, бо вона активно ставить перед собою мету, намагається її досягти [1].

Пізнавальна діяльність молодшого школяра спрямована на інтенсивний інтелектуальний розвиток; відбувається перехід від наочно-образного до перших проявів абстрактно-логічного мислення, від безпосереднього чуттєвого сприймання світу до сприймання, вираженого в абстрактних поняттях; формується довільна увага; спостерігається інтенсивний розвиток довільної пам'яті й активне використання мимовільної, підвищується точність впізнавання збережених у пам'яті об'єктів. Відбувається інтенсивне формування інтелектуальних та пізнавальних здібностей [2].

Аналізуючи розвиток пізнавальних можливостей молодшого школяра, слід зазначити, що найрізноманітніші впливи на дитину, об'єднуючись у пізнавальній сфері, складають особливе інтелектуально-особистісне утворення – пізнавальну потребу [10]. У молодших класах в учнів формуються основні інтелектуальні уміння, необхідні для успішного оволодіння курсом середньої школи, розвиваються пізнавальні сили і здібності, найважливішою умовою виховання цих цінностей є підвищення пізнавальної активності дітей, розвиток у них пізнавальних інтересів [12].

У навчальному процесі пізнавальний інтерес виступає з одного боку, як мотив навчання, а з другого, – як умова успішного навчання. Пізнавальні інтереси, на які насамперед впливає навчання, проходять складний шлях розвитку. Так, у 1-2 класах інтерес учнів до занять має переважно безпосередній характер. У процесі виконання різних навчальних завдань вже в 3-4 класах інтерес до практичних занять на уроці поступово переходить у складні форми інтересу до розумової роботи, необхідні для їх виконання, і до самого змісту пізнавальної діяльності. Основними шляхами розвитку інтересу є:

– розвиток свідомого, відповідального ставлення до навчальної діяльності, почуття обов'язку, розуміння значущості знань;

– виховання позитивних емоцій, пов'язаних з навчальними заняттями; розкриття краси процесу пізнання, краси природних явищ, мовних засобів та математичних законів [12].

Через пізнавальний інтерес активізується процес пізнавальної активності. У психологічній та педагогічній науці існує декілька підходів до визначення поняття «пізнавальна активність». Так, Єгорова О. В зазначає, що пізнавальна активність – динамічне утворення, вона характеризує особистість того, хто навчається, як з боку прагнення до діяльності, так і як активного виконавця цієї діяльності. Поняття розвитку пізнавальної активності особистості визначається як усвідомлена спрямована зміна пізнавальної активності, у процесі якої розгортаються внутрішні можливості особистості, відбуваються якісні й кількісні зміни пізнавальної активності та її показників, відбувається перехід від одного рівня до іншого, тобто від потенційної до реалізованої пізнавальної активності [3].

М. І. Махмутов визначає феномен пізнавальної активності як властивість особистості, а також як прояв вольових, емоційних та інтелектуальних якостей у процесі навчання [7].

Психолого-педагогічними умовами, які сприяють розвиткові пізнавальної активності молодших школярів є:

- навчання, яке, ґрунтуючись на принципах гуманістично орієнтованої освіти, насамперед, передбачає ставлення до учня як до рівноправного партнера;
- навчання, що спрямовується на розвиток змістовно-інформаційного, операційного, мотиваційного, цільового, емоційного, вольового, комунікативного, контрольного-оцінного компонентів пізнавальної активності;
- високий рівень саморегуляції, адекватна самооцінка, нормальний рівень тривожності, пізнавальна та поєднана – пізнавальна і соціальна – мотивація до вивчення предмету, а також реалістичний – високий та помірний – рівень домагань [5].

Як зазначає І. П. Підласий пізнавальна активність дитини здійснюється через реалізацію пізнавальної потреби у вигляді пошукової, орієнтувально-дослідницької діяльності. Вчений вважає, що поняття «пошукова діяльність» передбачає виконання таких операцій як вибір необхідної інформації, «відкриття» нових знань та способів діяльності [11].

Механізм цих дій вимагає від молодших школярів комбінування та перетворювання вже відомих знань та способів діяльності, здійснення близького та далекого перенесення, бачення нової якості у відомому предметі, встановлення все більш широким та точним логічних причин та взаємозв'язків. Дії учнів при цьому мають поєднувати репродуктивні і продуктивні процеси, пошукові та загально учбові вміння [11].

Досліджуючи навчально-пізнавальну активність молодших школярів і виокремлюючи нульовий, низький, середній та високий рівні цієї активності, Г. І. Коберник [4] пропонує визначати їх за наступними показниками (див. табл 1).

Таблиця 1

Рівні та показники пізнавальної активності молодших школярів

Рівні	Показники пізнавальної активності
Нульовий рівень	характеризується стійкою навчально-пізнавальною пасивністю, байдужим ставленням як до самого предмета, так і до виконання навчальних завдань. Ні гуртки, ні оригінальні завдання учнів не захоплюють. Ніякі стимули не впливають на їхнє ставлення до навчання.
Низький рівень	ситуативна навчально-пізнавальна активність, що викликається нестійким пізнавальним інтересом (сьогодні цікавиться одним, завтра – іншим); такий учень мало читає, безсистемно дивиться телепередачі, слухає радіо; переважає репродуктивний вид активності.
Середній рівень	ситуативно-мотиваційна стійка навчально-пізнавальна активність, що ініціюється постійними вимогами ситуації; основні мотиви такої активності – потреба отримувати гарні оцінки, бажання зайняти високий статус у системі взаєностосунків класу, бажання виправдати надії вчителя, батьків; бажання принести користь однокласникам тощо. В учня цього рівня переважає продуктивний вид активності.
Високий рівень	особистісно-розвивальна стійка навчально-пізнавальна активність, що збуджується сформованими пізнавальними мотивами, самим процесом учіння. Основні мотиви – задоволення від учіння; інтерес до пізнання нового, невідомого. Учень цього рівня характеризується захопленістю виконання навчальних завдань, самостійністю, бажанням займатися окремими предметами у вільний час, готовністю переборювати труднощі під час виконання навчальних завдань. У таких учнів активність набуває творчого характеру.

Джерело: розробка автора за джерелом [4]

Для того, щоб навчання дійсно стало засобом свідомого розвитку, необхідно виконувати одну універсальну умову – суб'єкт, що розвивається, має включатися в активну діяльність і спілкування. Це обґрунтовується тим, що учень у навчальному процесі не лише суб'єкт, а й об'єкт власного навчання. Шкільний досвід переконує, що основними засобами розвитку пізнавальної активності є: проблемний підхід у навчанні; самостійна робота школярів; раціональне поєднання дидактичної гри й навчання; застосування наочності, схем, мультимедійних засобів; використання мовних цікавинок; нетрадиційні форми організації навчальної діяльності тощо [14].

І. Підласий розробив схеми конкретних можливостей стимулювання учнів і радить учителям постійно тримати їх у полі зору, доповнюючи новими прийомами, переконуючись на практиці у їх дієвості, до них відносять схеми психологічного, мистецького, діяльнісного спрямування [11].

Учитель повинен обирати засоби стимулювання творчої активності відповідно до власних методик [9].

Наприклад, учитель Благодатнівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Романенко Л. З. на уроках української мови пропонує молодшим школярам шаради, ігри («Скласти слово із перших складів: десять, ребро, вода (дерево); гру «Де наголос?», гру «Розклади слова за алфавітом»). Учні на уроках складають казки [13]. Доцільно використовувати інтерактивні технології: мозковий штурм; методику мікрофон; акваріум [8]. Використання шарад, анаграм, ребусів, чайнвордів, кросвордів забезпечить розширення світогляду, розвиток мислення та мовлення, збагатить словниковий запас учнів. Під час закріплення і повторення навчального матеріалу варто

використовувати дидактичні ігри: «Хто більше», «Ланцюжок», «Однина і множина». Цікавою є вправа, у якій пропонується змінити лексичне значення слів за допомогою наголосу (брати, на березі, замок), за допомогою великої літери (віра, надія, соня, люба, земля) [13].

Таким чином, пізнавальна сфера особистості молодших школярів розглядається як соціальна властивість людини, що має природні передумови; складне особистісне утворення, яке виявляється у ставленні суб'єкта до пізнання навколишнього світу і себе у світі. Проте молодший шкільний вік є тим періодом життя людини, коли створюються найоптимальніші умови для розвитку пізнавальної активності, оскільки нестабільність та недостатня сформованість окремих її компонентів цілком компенсується їхньою надзвичайною пластичністю, рухливістю та сприйнятливістю до впливів, що підводить нас до висновку про сенситивність молодшого шкільного віку як для вдосконалення окремих компонентів пізнавальної активності.

Список використаних джерел:

1. Вікова та педагогічна психологія: [навч. посібник] / [О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін.]. – К.: Прогноз, 2001. – 416 с.
2. Гуцало В.П. Розвиток пізнавальних психічних процесів та емоційно-вольової сфери молодших школярів / В.П. Гуцало // Вісник ЦДПУ ім. В.Винниченка. – 2016. – № 4. – С. 43-48.
3. Єгорова О. В. Пізнавальна активність особистості: сутність, рівні, компоненти / О. В. Єгорова // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: наукова монографія за редакцією проф. Єрмакова С. С. – Х.: ХДАМП (ХХП), 2006. – № 9. – С. 54-56.
4. Коберник Г.І. Стимулювання навчально-пізнавальної активності молодших школярів в умовах диференційованого навчання (на матеріалі уроків математики): Автореф. дис. .. канд. пед. наук: 13.00.01 / Укр. держ. пед.ун-т ім. М.П. Драгоманова / Г.І. Коберник. – К., 1995. – 23 с.
5. Козачук С.А. Психолого-педагогічні умови розвитку пізнавальної активності молодших школярів у процесі вивчення іноземної мови. Автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07 / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. К., 2008. – 21 с.
6. Коломієць Н.А. Аналіз психофізіологічних і психічних особливостей молодших школярів та результативний вплив інтерактивних методів на їх становлення / Н.А. Коломієць. Матеріали науково-практичної конференції Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Серія «Педагогічні науки». – 26-27 вересня 2016 року. – Електронний ресурс. Режим доступу: <https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/bitstream/6789/6285/1>.
7. Махмутов М.И. Развитие познавательной активности и самостоятельности учащихся в школах Татарии / М.И. Махмутов. – Казань: Тататиздат, 1993. – 80 с.
8. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М.С. Вашуленка. – К.: Літера ЛТД, 2010. – 364 с.
9. Осадченко І.І. Дидактичні вимоги до сучасних засобів стимулювання творчої активності школярів // Рідна школа. – 2001. – № 11. – С. 79-83.
10. Основы психологии: Практикум / Ред. Л.Д. Столяренко. Изд-е 4-е., доп. и переработ. – Ростов н/Д: изд-во «Феникс 2, 2003. – 704 с.
11. Подласый И.П. Педагогика. Новый курс: Учебник для студ. пед. вузов: В 2-х кн. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. – Кн. 1: Общие основы. Процесс обучения. – 576 с.

12. Ричицька Л. Розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів / Л.М. Ричицька // Calameo. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://ru.calameo.com/books/004141874d7ea5fdbe6e8>.

13. Романенко Л. З. Навчальна гра як засіб активізації пізнавальної діяльності на уроках у початкових класах [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.slideshare.net/tatyana6221310/ss-29723650>.

14. Форостюк Т.В. Розвиток пізнавальної активності молодших школярів на уроках української мови засобами проблемних завдань і дидактичної гри / Т.В. Форостюк // Молодий вчений. – № 4 (44) квітень. – 2017. – С. 474-478.

Присяжнюк Т.В.

*викладач комісії фінансово-облікових дисциплін,
ДВНЗ «Могилів-Подільський монтажно-економічний коледж»*

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ «TEAMBUILDING» ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЗГУРТОВАНОГО СТУДЕНТСЬКОГО КОЛЕКТИВУ

В сучасних у всіх сферах дуже важко сформувати колектив, напрямлений в одне русло, керований та водночас індивідуальний та творчий. З такою проблемою зіштовхується кожен керівник, не виключенням стає і куратор групи студентів першого курсу ВНЗ I-II р.а. Адаптаційний період першого курсу стає самим напруженим, емоційним та переломним і дуже важко знайти точки дотику з такими вже дорослими і водночас дитячими постановками та вирішеннями питань. Кожен педагог, що зіштовхується з такою проблемою, шукає шляхи здруження та об'єднання колективу. В «бій» ідуть зовсім різні методи та прийоми. Якщо куратор – вчитель фізкультури, то найчастіше використовуються спортивні змагання членів колективу з боротьби, важкої атлетики, футболу, що можуть показати як неформальних лідерів, так і розкрити приховані таланти рядових виконавців, які не звикли виконувати роботу напоказ, якщо викладач загальноосвітнього циклу в допомогу стають літературні, історичні, фізичні, хімічні секції із залученням до демонстративних показів виховних заходів.

Останнім часом керівники різного роду структур шукають порятунку в тимбілдингу. У працях вітчизняних дослідників спостерігається спрямованість на управління процесами міжсуб'єктної взаємодії у командах (Н. Л. Коломінський, Г. В. Ложкін, С. Д. Максименко); в них висвітлюються ціннісно-сміслові і рефлексивні складові організаційного та командного розвитку (В. П. Казміренко, Л. А. Найдьонова, М. І. Найдьонов, В. В. Третяченко); проведено аналіз ціннісного змісту організаційної культури, ролі лідерів у її становленні (Л. М. Карамушка, О. І. Бондарчук). Крім того, наукові дослідження проблем командного розвитку здійснено на основі аналізу управлінських і лінійних команд у різних сферах: бізнесу (Т. Ю. Базаров, Ю. М. Жуков, Т. Д. Зінкевич-Євстігнеєва, В. П. Казміренко, М. І. Найдьонов, В. В. Третяченко), державної служби (Я. Атанасов, В. І. Барко, В. М. Бебик,